

ЧАСТИНА III

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ У НОВИХ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВАХ

УДК 330.341.1

Vасильев О.А.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ КАЗАХСТАНСЬКО- РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН

У статті аналізуються історичні аспекти, стан і перспективи відносин між Казахстаном і Росією. Показано високий ступінь їх взаємодії на двосторонньому і регіональному рівнях. Розглянуто вплив економічних, етнокультурних та мовних чинників на процес соціально-політичної модернізації Казахстану.

Ключові слова: модернізація, інтеграція, трансформація, соціальний, політичний..

Васильев А.А. Современное состояние и перспективы казахстанско-российских отношений.

В статье анализируются исторические аспекты, состояние и перспективы отношений между Казахстаном и Россией. Показано высокую степень их взаимодействия на двухстороннем и региональном уровнях. Рассмотрено влияние экономических, этнокультурных и языковых факторов на процесс социально-политической модернизации Казахстана.

Ключевые слова: модернизация, интеграция, трансформация, социальный, политический.

Vasyliev O. The present state and prospects of Kazakhstan-Russia's relations

The article analyses the historical aspects, state and prospects of Kazakhstan-Russia's relations. The high degree of their interaction at bilateral and regional levels is shown. The influence of economic, ethnic, cultural and linguistic factors on the process of Kazakhstan's socio-political modernization is examined.

Key words: modernization, integration, transformation, social, political.

Глобалізація привела до посилення загальної конкуренції та подальшого розвитку різнопланових процесів інтеграції серед пострадянських держав, на які активно впливають ключові світові геополітичні та економічні суб'єкти (країни Заходу, Росія, Китай). Це зумовлює подальшу фрагментацію пострадянського простору, збільшення діапазону розходження економічних інтересів та цивілізаційного сприйняття ними свого майбутнього, реалізації модернізаційних моделей.

У Казахстані, який теж належить до пострадянського простору, трансформаційні процеси відбуваються під впливом історичних,

політичних, соціально-економічних, культурно-цивілізаційних факторів. Важливу роль у них відіграють казахстансько-російські відносини.

Казахстан – країна з багатим історичним минулім, розташована в центрі Євразії на перехресті стародавніх цивілізацій світу, схрещенні транспортних артерій, соціальних, культурно-економічних зв'язків між найбільшими державними утвореннями євразійського континенту.

Історичні традиції, наявність у складі Казахстану різних етносів зумовлюють особливості концепції її майбутнього розвитку. Населення країни за переписом 1989 р. становило 16,60 млн. осіб, з яких казахів було 6,54 млн. (39,4%), росіян – 6,23 млн. (37,5%), українців – 0,90 млн. (5,4%), німців – 0,96 млн. (5,8%). За переписом 2009 р.: загалом – 16,01 млн. осіб; з них казахів – 10,10 (63,1%), росіян – 3,80 млн. (23,7%), українців – 0,33 млн. (2,1%), німців – 0,18 млн. (1,1%). За даними на 2016 р.: загалом – 17,42 млн. осіб, з них казахів - 11,50 млн. (66,0%), росіян – 3,67 млн. (21,1%), українців – 0,30 млн. (1,7%), німців – 0,18 млн. (1,0%) [1].

Отже, за роки незалежності населення країни збільшилося в 1,05 рази, в основному, за рахунок казахів (збільшення у 1,76 рази). При цьому відбувся відтік етнічних європейців (росіян – у 1,7 рази, українців – у 3,0 рази, німців – у 5,3 рази). Казахстан перетворився з держави, де казахи становили менше половини населення, на країну з перевагою етнічних казахів (понад 66%), що свідчить про цілеспрямовану політику щодо підвищення частки державоутворюючого народу і прагнення до етнічної консолідації суспільства.

Станом на сьогодні Казахстан і Росія спільно входять до ряду інтеграційних об’єднань: Співдружності незалежних держав (СНД), Євразійського економічного союзу (ЄАЕС), Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ), Шанхайської організації співробітництва (ШОС) та ін. У цих об’єднаннях Казахстан і Росія виступають як партнери і союзники, займаючи практично однакові позиції з багатьох питань.

Власне договірно-правова база двосторонніх казахстансько-російських відносин охоплює всі основні сфери взаємодії і знаходиться на найвищому рівні, налічуючи понад 370 документів. Найважливішими із них є: міждержавні договори Про спільні зусилля з охорони зовнішніх кордонів (1993), Про казахстансько-російський кордон (2005); Про добросусідство і союзництво в ХХІ столітті (2013); Про військово-технічне співробітництво (2015), а також Програма міжрегіонального і

прикордонного співробітництва між Республікою Казахстан і Російською Федерацією на 2012–2017 рр., Програма довгострокового економічного співробітництва між Урядом Республіки Казахстан і Урядом Російської Федерації (до 2020).

Загалом Казахстан розглядає співробітництво з Росією і в двохсторонніх відносинах, і в різних інтеграційних об'єднаннях як один з найважливіших пріоритетів своєї зовнішньої політики. Так, у Концепції зовнішньої політики Республіки Казахстан на 2014–2020 рр. [2] у розділі «Крайно-регіональні пріоритети» зазначено, що Казахстан у ХХІ ст. продовжить зміцнення відносин з Російською Федерацією у всіх сферах політичного, торгово-економічного, культурно-гуманітарного співробітництва, а у розділі «Пріоритети і завдання зовнішньої політики Республіки Казахстан» окремо вказано про підтримку спільних інтеграційних об'єднань, зокрема Митного союзу, Єдиного економічного простору, ЄАЕС, Каспійської п'ятірки, ОДКБ.

Водночас Концепція зовнішньої політики Російської Федерації 2016 р. на відносинах РФ з Казахстаном спеціально не зосереджується [3]. Лише у розділі «Регіональні пріоритети» сказано про активну підтримку процесу євразійської економічної інтеграції, про реалізацію спільно з Білоруссю і Казахстаном задачі формування Євразійського економічного союзу (ЄАЕС), про кроки з подальшого розвитку і удосконалення механізмів і нормативно-правової бази Митного союзу і Єдиного економічного простору, про сприяння зміцненню Євразійської економічної комісії як единого постійно діючого регулюючого органу Митного Союзу і Єдиного економічного простору. У тому ж розділі також говориться про підтримку СНД, ОДКБ і «формату прикаспійської п'ятірки».

Отже, у своїй зовнішній політиці Росія не виділяє в окремий напрямок співробітництво з Казахстаном. Двосторонні відносини з Казахстаном для Москви існують фактично лише як частина взаємовідносин з країнами СНД-ЄАЕС, відтак, є підстави припускати, що їхня політична вага для РФ не має самостійного значення.

Загалом двосторонні казахстансько-російські політичні відносини підтримуються на усіх можливих рівнях:

- на рівні голів держав; Н.Назарбаєв є одним з небагатьох політиків, до думки якого уважно прислухається В.Путін. Прикладом таких довірчих відносин є посередницька діяльність Н.Назарбаєва у врегулюванні

сирійської кризи, використання Астани як майданчика для перемовин представницьких делегацій Росії, Туреччини, Ірану, Сирії;

- на рівні урядів; діє Міжурядова комісія зі співробітництва між Республікою Казахстан і Російською Федерацією, до якої входять вісім підкомісій: у сфері міжрегіонального і прикордонного, військово-технічного, міжбанківського і інвестиційного співробітництва, в галузі промисловості, транспорту, паливно-енергетичного комплексу, науки і нових технологій, спільногоВ використання і охорони транскордонних водних об'єктів;
- на рівні парламентів, функціонують свої інститути співробітництва;
- на рівні регіонів, де співпрацюють прикордонні області, як правило, вони мають спеціальні меморандуми про співробітництво;
- на рівні експертних центрів, йде постійний обмін інформацією, участь у спільних проектах.

Між Казахстаном та Росією підтримуються досить тісні, але не симетричні економічні відносини. Казахстан експортує до Росії досить невелику частку своєї експортної продукції (7-10%) [4]. Це пов'язано зокрема з тим, що основна частина експортних товарів (угілля, залізна руда, газ) відносно дешеві. Загалом у Казахстану небагато експортних пропозицій для Росії, бо структури економіки в обох країнах схожі, мають сировинну спрямованість, тобто конкурують між собою більшою мірою, ніж доповнюють одна одну. Останнім часом можна простежити зростання поставок товарів сільського господарства, харчової промисловості до РФ, що частково пов'язано з санкціями Заходу проти Росії.

Водночас РФ для Казахстану – основне джерело імпорту (30-40%) [4]. Для Росії частка експорту до Казахстану відносно мала (3%). Якщо відкинути його сировинну складову, то для багатьох переробних галузей, зокрема автомобілебудування, молочної промисловості, Казахстан є важливим експортним ринком. Загалом казахстанці споживають приблизно 15-20% російського несировинного експорту.

Важливою частиною економічних відносин є інвестиції. Цей показник характеризує ступінь довіри до економіки держави, відносини між елітами, ступінь ліберальності економік. Російські інвестиції до Казахстану останні роки стабілізувалися на рівні 650 млн. доларів на рік. Це приблизно 1-2 % від загальних обсягів російських зовнішніх інвестицій. У межах СНД Казахстан отримує більше половини російських інвестицій,

виступаючи, таким чином, однією з основних цілей для російських інвесторів.

Якщо брати інвестиції з країн СНД, то Росія є для Казахстану основним партнером. Її частка становить 85-95%. Проте у загальному обсязі іноземних інвестицій частка Росії незначна (близько 4-5%). Казахстанські інвестиції в Росію також великі за масштабами СНД, але малі в загальному вимірі [5].

За даними на 2016 р., у Казахстані зареєстровано близько 11 300 спільних з Росією підприємств, з них діючих – приблизно 6500 [6]. Це біля 33% від загальної кількості діючих юридичних осіб з іноземною участю і перше місце серед всіх країн-партнерів. Їх можна поділити на три групи: 73 крупних (12,6%) - це друге місце після Нідерландів (150 крупних компаній); 154 середніх (24,7%) – це перше місце, друге займають Нідерланди (175 компаній); 6226 малих (33,4%) – це перше місце, друге займає Туреччина (1644 компанії). Отже, у Казахстані російські компанії посідають провідне місце серед юридичних осіб з іноземною участю, а Росія, відповідно, є головним корпоративним партнером для казахстанських компаній.

Важливою частиною співпраці Казахстану та Росії є спільна інфраструктура, до якої можна віднести об'єкти, які побудовані після 1991 р. і знаходяться в обопільному користуванні [6]. Найбільшим з них є діючий Каспійський трубопровідний консорціум довжиною 1,5 тис. км від родовища Тенгиз у Казахстані до порту Новоросійськ в Росії. Його основними акціонерами є Росія (24%), Казахстан (19%), «Шеврон Каспіен Пайлайн Консорціум Компані» (15%). Також сторонами плануються розробка родовищ нафти і газу на Каспії: Імашевське (на Прикаспійській рівнині), Центральне і Хвалинське (акваторія Каспію).

Казахстансько-російське військово-технічне співробітництво розгортається за наступними напрямками [7; 8]: військова освіта; закупівля озброєння, боєприпасів, комплектних елементів; членство в ОДКБ і формування колективних сил; загальна система ППО; взаємодія на рівні штабів; спільні навчання.

До основних документів, що визначають двостороннє військове співробітництво, відносяться: Договір між Російською Федерацією і Республікою Казахстан про військове співробітництво (1994), Договір між Республікою Казахстан і Російською Федерацією про співробітництво в

охрані зовнішніх кордонів (1994); Договір між Республікою Казахстан і Російською Федерацією про військово-технічне співробітництво (2013); Угода між Республікою Казахстан і Російською Федерацією про створення Єдиної регіональної системи протиповітряної оборони Республіки Казахстан і Російської Федерації (2013).

До розпаду СРСР на території Казахстану знаходилося вісім великих випробувальних полігонів, які займали 7% його території. На початку 1990-х рр. два з них було закрито. Умови використання Росією решти військових науково-дослідних і випробувальних полігонів були обумовлені двосторонніми угодами. Як правило, Росія сплачує за об'єкти орендну плату. Водночас Росія продає Казахстану озброєння і військову техніку за внутрішньо російськими цінами. Нині у Казахстані функціонують п'ять полігонів загальною площею декілька мільйонів гектарів. Серед них – космодром «Байконур» у Кзил-Ординській області.

Казахстанські полігони використовуються для випробувань російської системи протиракетної оборони А-135, яка знаходиться на бойовому чергуванні з 1995 р. Для цього створено так звану «Південну трасу», яка включає полігони «Капустин Яр», «Тюра-Там» («Байконур»), «Сари-Шаган» і полігон «Кура» на Камчатці. На полігоні «Сари-Шаган» знаходяться радіолокаційні станції, які входять до російської системи попередження про ракетний напад. Ракетні війська стратегічного призначення є ключовим фактором безпеки Росії, тож важливість «Південної траси» не можна недооцінювати. 2013 р. Казахстан і Росія створили Єдину регіональну систему ППО, яка є складовою частиною об'єднаної системи протиповітряної оборони держав-членів СНД. Її командування знаходиться в Алмати.

Соціологічні опитування в Казахстані показують [9], що ставлення казахстанців до Росії дуже позитивне. Воно краще ніж до будь-якої іншої країни світу. Білорусь, яка знаходиться на другому місці, дружньою вважають близько 48%. На позитивну оцінку Росії не вплинули ані українське протистояння, ані її конфронтація із Заходом, ані операції ПКС РФ у Сирії.

У Росії ставлення до Казахстану перед подіями в Україні було, скоріше, нейтральним. Як дружню країну Казахстан розглядала приблизно третина опитуваних, більшість взагалі не мала думки щодо цього. Після подій в Україні ставлення росіян до Казахстану почало змінюватися на

більш позитивне. 2015 р. Казахстан посів друге місце з огляду на дружнє ставлення після Білорусі (66%). Опитування показують, що, незважаючи на зростання доброзичливості до Казахстану, росіяни у своїй більшості ще не готові до співробітництва у великих обсягах. У Росії відсутній привабливий імідж Казахстану як країни, де можна працювати.

Ключовим елементом доступу казахстанців до культури, створеної у рамках Російської імперії, а потім СРСР, є володіння російською мовою, яка є фактором, що об'єднує культури двох країн. Росія є одним з провідників Казахстану в світову культуру: через переклади книжок, телесеріалів тощо. Соціологічне дослідження етнерелігійних ідентифікацій молоді, проведене в Казахстані 2016 р. [10], показало володіння казахстанцями російською мовою на рівні 94,4% розуміння усної мови і 84,4% письмової. Це є високим показником, який дає можливість опанування російською культурою. На питання: «Якою мовою Ви в основному спілкуєтесь?», – було отримано наступні відповіді: казахською і російською – 44,2%, лише російською – 25,2%, лише казахською – 28,5%. Загалом використання російської мови залишилося на тому ж рівні, що й 2009 р.

Державну програму розвитку і функціонування мов у Республіці Казахстан на 2011–2020 рр. було прийнято указом президента №110 від 29 червня 2011 р. Заходи, передбачені цим документом, засновані на пріоритетному розвитку державної мови як найважливішого фактору зміцнення національної єдності, спрямовані на повноцінне задоволення духовно-культурних і мовних потреб громадян Казахстану.

Програма передбачає досягнення наступних ключових показників: а) збільшення частки дорослого населення, яке володіє державною мовою, 2017 р. – до 80%, 2020 р. – до 95%; б) збільшення частки казахськомовного контенту в державних ЗМІ до 2017 р. – до 60%, до 2020 р. – до 70%; в) збільшення частки населення республіки, яка володіє англійською мовою, 2017 р. – до 15%, 2020 р. – до 20%.

У жовтні 2017 р. Н.Назарбаєв підписав указ про переведення казахської мови з кирилиці на латиницю до 2025 р. [11]. На його думку, це допоможе ефективніше модернізувати суспільство, полегшить комунікацію із зовнішнім світом, сприятиме швидшому вивченню англійської мови дітьми. Викладання на латиниці у первих класах шкіл має розпочатися з 2022 р. Сьогодні у Казахстані і серед казахів у країнах

СНД використовується кирилиця. Латиницею користуються окремі казахські діаспори за кордоном, зокрема в Туреччині. Цей крок, об'єктивно зменшуючи можливості російськомовного населення щодо участі у процесі державного функціонування, може привести до підвищення політичної та соціальної напруги, руйнування міжнаціонального миру, прискорення процесу еміграції російськомовного населення з країни.

Російські ЗМІ у Казахстані потужніші за казахстанські (різниця рекламного ринку, приміром, становить фактично 40–50 разів). Можна говорити про вплив російських ЗМІ, а не навпаки. Вплив здійснюється завдяки читанню казахстанцями російських ЗМІ в Інтернеті; перегляду російських телеканалів через кабельні і супутникові канали; перегляду контенту російських телеканалів, які транслюються казахстанськими телеканалами; перайту і цитуванню російських ЗМІ про ситуацію в Росії, країнах СНД, інших країнах світу [12].

За Конституцією Казахстану і чинним законодавством, цензуру в країні заборонено. Газети вільно розповсюджуються по всій території. Понад 80 % засобів масової інформації не мають статус офіційних. Інформаційний ринок теле- і радіопрограм є доволі різноманітний і широкий. Функціонують державні і приватні теле- і радіокомпанії. У законі «Про засоби масової інформації» щотижневий обсяг телевізійних і радіопрограм державною мовою за часом не повинен бути менше сумарного обсягу передач іншими мовами. Розподіл передач державною мовою у добовій сітці мовлення має здійснюватися рівномірно протягом усього ефірного часу.

У Казахстані видаються журнали з різноманітною тематикою: міжнародні відносини, політика, держава і право, бізнес, освіта, наука, медицина, релігія, філософія, соціологія, психологія, культура і мистецтво, спорт тощо. Із загальною кількості журналів приблизно 38% видаються російською. Двомовні журнали становлять близько 31%. У двомовних виданнях інформація російською займає близько 80% загального обсягу.

Отже, Казахстан значною мірою перебуває у російському медійному полі завдяки ринку реклами, глобальним технологіям, якості радіо- телепередач. Чимало казахстанських журналістів, політологів, експертів пише тексти для російських ЗМІ, роблять коментарі щодо подій у Казахстані і Центральній Азії.

Важливу роль у відносинах між країнами відіграє освіта. 2016 р. у Росії навчалося близько 240 тис. іноземних студентів, з них студенти з країн СНД складали 79%, з них 36% частка Казахстану (понад 65 тис. осіб). Перевага російської освіти перед своєю для казахстанців полягає у її більш високій якості і меншій вартості. Водночас у Казахстані навчається близько 15 тис. іноземних студентів, з них біля 3 тис. російських громадян [13].

У Казахстані сьогодні проживає близько 3,5 млн. росіян. Їх чисельність поступово знижується, головним чином, завдяки міграції до Росії. Чисельність казахів у Росії відносно стабільна і складає близько 650 тис. осіб. Казахи у Росії, в основному, живуть у сільській місцевості. Багато казахстанців мають родичів та знайомих у Росії, що позитивно впливає на взаємовідносини з РФ.

Загалом розвитку російсько-казахстанських відносин сприяє цілий ряд факторів: географічне розташування (довгий кордон, необхідність використання території сусіда для транзиту); коопераційні економічні зв'язки між підприємствами, збережені з часів СРСР; етнокультурні зв'язки (споріднений етнічний склад, спільна культурна спадщина); спільній мовний і медійний простір (широке володіння російською мовою, зв'язки через ЗМІ і соціальну мережу); інтеграційні об'єднання, спільні ринки, взаємна міграція; військове співробітництво (важливе для обох сторін); взаємні інвестиції, особливо в стратегічні галузі економіки; подібність політичного і економічного устрою.

Однак є і чинники, які заважають розвитку казахстансько-російських відносин: невисока ефективність виконання угод; корупція і лобізм фінансово-промислових груп; прагнення до захисту власного ринку й імпортозаміщення; конкуренція на сировинному ринку; різниця в масштабах економік; пошук альтернативи казахстансько-російським відносинам; запланований перехід казахського алфавіту з кирилиці на латиницю.

Таким чином аналіз сучасних реалій Казахстану та характеру його відносин із Росією дозволяє зробити наступні висновки:

1. Казахстан – одна з найбільш стабільних на пострадянському просторі щодо міжнаціональних відносин держав. Майже все населення Казахстану, незалежно від національності, достатньою мірою володіє російською мовою, натомість останнім часом спостерігається зростання

популярності англійської і відродження казахської мови. З метою попередження міжетнічних і міжрелігійних зіткнень у Казахстані законодавчо заборонено створювати політичні рухи на основі релігійних переконань.

2. Взаємини Казахстану з Росією мають стратегічний характер і є одними з найбільш розвинутих серед країн СНД (після Білорусі). Практично за всіма аспектами співробітництва Росія виступає для казахстанців як першочерговий партнер для співпраці, найбільш близька за всіма параметрами країна.

3. Потенціал взаємин не є вичерпаний, можливе їх подальше зростання. Головною проблемою є недостатньо розвинені комунікаційні стосунки між країнами і громадянами.

Для Казахстану, який віддалений від основних світових ринків збуту і який не має виходу до портів світового океану, важливим є вільний доступ до інфраструктур Росії, Білорусі у рамках співробітництва в Євразійському економічному союзі (ЄАЕС).

4. Масштаби казахстансько-російського співробітництва можуть змінюватися за рахунок появи нових форм та об'єктів відносин. Прикладом цього може служити реалізація широкомасштабного проекту «Один пояс – один шлях», основним інвестором якого є Китай.

5. Переведення алфавіту казахської мови з кирилиці на латинську графіку можна розглядати як етап довгострокової політики поступового дистанціювання від Росії, російської цивілізації. Це можна трактувати в руслі тенденції ідентифікації Казахстану як тюркської держави. Цей крок раніше було зроблено пострадянськими країнами, в яких переважає мусульманське населення (Азербайджан, Туркменія, Узбекистан). Цей процес здатен не лише зруйнувати економічні (ЄАЕС) і геополітичні (СНД, ЄАС, ШОС) інтегральні об'єднання, а й поховати ментальний і цивілізаційний простір, центром якого намагається бути Росія.

Використані джерела та література:

1. Васильєв О.А. Вплив етнокультурних, релігійних і мовних чинників на процес модернізації Казахстану / О.А. Васильєв // Зовнішні справи. – 2016. – № 3. – С. 54-59.
2. Концепция внешней политики РК на 2014–2020 гг. Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 21 января 2014 г. №741. – Режим доступу: <http://mfa.gov.kz/ru/erevan/content-view/koncepcia-vnesnej-politiki-rk-na-2014-2020-gg>

3. Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 30 ноября 2016 г.). – Режим доступу: http://www.mid.ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2542248?p_p_id=101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw&_101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw_languagelId=ru_RU
4. Итоги торгово-экономического сотрудничества между Российской Федерацией и Республикой Казахстан (2016). – Режим доступу: http://www.rustrade.kz/torg_ek.htm
5. Казахстан и Россия: взаимные инвестиции. – Режим доступу: <http://365-tv.ru/index.php/analitika/kazakhstan/370-kazakhstan-i-rossiya-vzaimnye-investitsii>
6. Казахстан: во что инвестирует Россия. 28.10.2016. – Режим доступу: <https://www.ritmeurasia.org/news--2016-10-28--kazakhstan-vo-chto-investiruet-rossija-26524>
7. Военно-техническое сотрудничество России и Казахстана. – Режим доступу: <https://www.scienceforum.ru/2017/2707/32871>
8. Договор между Республикой Казахстан и Российской Федерацией о военно-техническом сотрудничестве. – Режим доступу: https://tengrinenews.kz/zakon/prezident_respublik_kazahstan/mejdunapodnyie_otnosheniya_respublik_kazahstan/id-U1500001002/
9. Как изменилось отношение казахстанцев к России и ее политике? 14.10.2016. – Режим доступу: <https://camonitor.kz/25824-kak-izmenilos-otnoshenie-kazahstanev-k-rossii-i-ee-politike.html>
10. Этнографические идентификации региональной молодежи. Отчет по результатам опроса молодежи 23 апреля – 6 мая 2016 г. – Режим доступу: http://ru.soros.kz/uploads/user_68/2016_14_12_02_44_55_981.pdf
11. О переводе казахского языка с кириллицы на латинскую графику. Указ Президента Республики Казахстан. 27.10.2017. – Режим доступу: <http://www.akorda.kz/ru/legal Acts decrees/o-perevode-alfavita-kazahskogo-yazyka-s-kirillicy-na-latinskuyu-grafiku>
12. Морозов А.А. Развитие СМИ Республики Казахстан за годы независимости: основные этапы и современное состояние / Казахстанский институт стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан. – Режим доступу: <http://kisi.kz/ru/categories/politicheskaya-modernizaciya/posts/razvitiye-smi-respubliki-kazahstan-za-gody-nezavisimosti>
13. Савичев Ю.Н. Россия и Казахстан: сотрудничество в сфере высшего образования. // Современная наука. – 2015. – №2. – С.26–29.

УДК 339.97:327.7

Богданович І.І.

МИТНИЙ СОЮЗ ЗА УЧАСТЮ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ У РЕАЛІЯХ ХХІ СТ.

Статтю присвячено розгляді діяльності Митного союзу Євразійського економічного союзу та участі Республіки Білорусь у ньому. Висвітлено історію формування Митного союзу, проаналізовано критичні зауваження на його адресу з боку інших учасників міжнародних економічних відносин. Досліджено вплив Митного союзу на торгівлю Білорусі з партнерами по даному об'єднанню і з третіми країнами.